

NÜKLEER TEZGÂHIN PERDE ARKASI

Cumhuriyet, 13 Şubat 2000

Prof. Dr. Tolga Yarman
Galatasaray Üniversitesi

NÜKLEER TEZGÂHIN PERDE ARKASI

Prof. Dr. Tolga Yarman
Galatasaray Üniversitesi
Ocak 2000

Gündemdeki “nükleer santral ihale” süreci; görebilecek gözler açısından, Türkiye’deki *siyasi tezgâh mekanizmasına* ilişkin, çok ilginç ip uçlarını ele vermiştir.

Bir defa, unsurları içerde olsun dışarda olsun, *nükleer lobi* bünyesindeki *baskı gruplarının*, siyaset dünyasındaki uzantılarına, etki mekanizması, keza buradaki siyaset öznelerinin, ilgili siyaset resmini, kendi ilişkileri ve çıkarları doğrultusunda, adım adım meydana getirmedeki beyanat ve örtülü tavırlarının, iç yüzü, sanırım artık oldukça iyi anlaşılmaktadır.

Burada dile gelen “*millilikmiş*”, “*çağ atlamakmış*”, “*nükleer teknolojiymiş*”, “*atom bombasıymış*”, “*uranyum ve toryum gizilimizmiş*”, “*enerji tüketimimiz dünya ortalamasının altındaymış*”, “*yoksa, karanlıkta kalırmış*”, türünden gerekçeler... Bütün bunlar, numara... Çoğunlukla gayri samimi ve bayağı ustaca “*örtülü bir siyasetin*” (saf ayartmada fevkalade başarılı olduğu kuşku götürmez, “*nükleer mümin*” bilimcilerimizi ve bürokratlarımızı mknatısladığı, her hal-ü kârda kesin), hin mi hin, “*uzaktan kumanda mekanizması*” olarak sahnelenmektedir.

Ama bütün şu “*sözde gerekçelerin*” üstüne üstüne giderek, onları teker teker, zaten vukufsuz tezgâh erbabının elinden, koparıp almak; takkeyi düşürmüş, keli, iyice gözler önüne sermiştir.

Dünya Bankası’nın Enerji Bakanlığı’na Yazdığı Uyarı Yazısı

Söylediklerimizi; keza, ilgili demokratik kitle örgütlerimizin, başta da Elektrik Mühendisleri Odaları’nın, söylediklerini; Dünya Bankası’nın, 9 Kasım 1999’da, Enerji Bakanlığı’nın en üst kademesine, hem de gayet rencide edici bir dille yazması; traji komik olmak bir yana, burada ortaya koymak istediğimiz savın, şamar gibi bir kanıtını oluşturmaktadır.

Dünya Bankası’nın, Enerji Bakanlığı’nın en üst kademesine yolladığı; bir biçimde (*haliyle Bakanlık üst düzey yetkililerine rağmen*) basınımıza sızdırılmış yazı; Dünya Bankası’nın Türkiye’ye, daha doğrusu Enerji Bakanlığımız’a, “*elektrik şebekemizin iyileştirilmesi için verdiği kredinin geri ödenmesine*” ilişkin yaptırımların gereğini, yerine getiremeyeceğimizden duyduğu, endişe çerçevesinde, kaleme alınmıştır.

Bu yazı, söz konusu çerçevede, Enerji Bakanlığımız’ın *müsvedde vari politikalarını*, hemen neredeyse baştan sona, eleştiri yağmuruna tutmaktadır.

Buradaki, bizce en çarpıcı nokta; *Enerji Bakanlığının*, kimi özel elektrik üreticilerimizden, yüksek fiyatla aldığı elektriği, Tedaş’a, yani elektrik resmi dağıtım kuruluşumuza, ucuza vermesinin, aradaki farkın ise hazineden, yani halkın cebinden kapatılmasının, sorgulama konusu yapılmasıdır.

Müthiş! Enerji Bakanlığı'nın, daha doğrusu, orayı bugün deruhte eden, siyasi anlayışın politikası, gerçekten müthiş.

Olana bakın! Enerji Bakanlığı, halka, sözde *ucuz enerji* veriyor. Ama sonra gidip bunu, hazineye, yani son toplamda yine halka ödetiyor. Enerji Bakanlığı bu arada, halkın cebinden, yüksek fiyatla elektrik satın aldığı üreticileri, abad ediyor. Ve bunu biz eleştirmiyoruz, verdiği krediyi doğru düzgün geri alamayacağından tedirgin olduğu için, Dünya Bankası eleştiriyor.

Dünya Bankası, bize bu çerçevede ise, Türkiye açısından gerçekte çok incitici bir üslupla, bir dizi, önlemler reçetesi öneriyor.

“Yedek Enerji Fazlanız var! Anlaşması İmzalanmamış Projelerden Vazgeçin!”

Önlemlerin başında ne var, biliyor musunuz?

Türkiye'nin hal-i hazırda, kurulu elektrik kapasitesinde hayli bir yedek fazlası olduğundan, anlaşması imzalanmamış ilave projelerden sarf-ı nazar edilmesi... Bu tavsiye var.

Gerçekten de, bugün kurulu kapasitemiz 26 bin megawatt, yani yuvarlak 26 Keban Barajı kadar. Biz bunun en çok, en çok, o da yılda ancak bir yarım saat kadar, 18'ini kullanıyoruz.

Dünya Bankası, bizim, dilimizde tüy bitercesine söylediğimizi söylüyor. “*Senin yedek fazlan var, bugün için ilave yatırımlara ihtiyacın yok, bu aşamada yeni yatırımlardan kaçın!*” diyor.

“Enerji tüketimimiz dünya ortalamasının altındaymış”, “yoksa, karanlıkta kalırmış”, “nükleer zorunluymuş”... Demek ki, bunlar “doğru” değil!

Kime göre? Dünya Bankası'na göre...

Ne pekiyi bunlar? Hiç başka bir şey değil, örtülü bir siyasetin sahnelemesinde başvurulan motifler.

Bakın, Dünya Bankası daha da ileriye giderek, bizimkileri uyarıyor: “*Böyle gidersen benden sana kredi yok!*”, diyor.

Buna karşı bizim geliştirdiğimiz siyasi manevra ise, müthiş; oyun içinde oyun içeriyor.

Enerji Bakanlığı'nı bugün deruhte eden siyasi anlayış, hangisi? Özellerden yüksek fiyatla elektrik alma yani, onları “*gözetme*” anlayışı; yani, başka bir şey değil, bu güçlü özellerin siyaseti.

Özeller, “*vekilleri*” ile iktidarda olarak, Dünya Bankası'nın ihtarına rağmen, tabii tatlı kârlarını sürdürmek isteyerek, ne yapacaklar? Enerji Bakanlığı'na “*elektrik satım fiyatlarını*” mı düşürecekler? Katiyen!

Bu “ver kaç” sürecek; Dünya Bankası’ndan alınacak krediler kurursa kurusun, yine sürecek! Üstelik ilâve finans kaynakları, ilâve kârlarla sürecek.

Uyan Ey Milletim Uyan!

İşte şimdi, kendi ülkelerinde zor durumda kalmış oldukları için, bizim dışımızda bir de, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Asya nükleer aslanlarına, “*showroom*” (gösteri platformu, sergi yeri) olan Türkiye’ye; kredileriyle, ancak yine de tabii, (5 milyar dolar, yani bir nükleer santral kredisinin, yıllık yuvarlak faizi 500 milyon dolar olarak) faizdi, tahkimdi, yerli ortaklardı, ne gerekmekteyse, her türlü uluslararası, keza yerel ticaret güvencesiyle donanmış bulunarak, koşturan dev nükleer konsorsiyumlar; böyle bir aşamada, alternatif finans kaynağı olduğu kadar, ilâve bir kâr kapısı olarak da, sahnelenmiş bulunuyor.

Gerçekten, “*master bir siyaset*”.

İşte “*millilikmiş*”, “*çağ atlamakmış*”, “*nükleer teknolojiymiş*”, “*atom bombasıymış*”, “*ulusal nükleer gizlimizmiş*”, “*elektrikmiş*”, bütün bunlar olağanüstü bir tezgâh... Üst bir siyaset orkestrasyonunun örtülü motifleri...

Uyan ey milletim uyan!

Şimdi benim şunca yıldır:

- *Enerjinin olduğu yerde siyaset vardır, çoğunlukla da kirli siyaset vardır,*

yolundaki sözlerim, umarım, daha iyi anlaşılıyordur.

Açık demokrasilerde; “*özgür girişim*”, “*yarışmacı ekonomi*”, “*ihale*”, “*piyasa oylaması*”, dolayısıyla, “böylesi bir oylamanın başarı ölçüsü demek olan, “*kazanç*”; gayet muteber kavramlar ve kurumlardır. Bunlara bir diyeceğimiz yok.

Hatta hatta, “*Türkiye’de nükleer enerji üretiminin teknik bir zorunluluk değil, siyasi bir tercih konusu*” olduğuna dair kavramı, kamuoyumuza armağan etmiş biri olarak (bknz örneğin, “*Nükleer Santral Seçim Kararı Artık Siyasal Niteliklidir!*”, Milliyet, 29 Eylül 1984), böyle bir tercihin (nükleer enerji üretimine dönük birçok sakınca, dolayısıyla, bunlara yönelik geliştirilecek demokratik tepki ve tavırlara saygıda kusur edilmemesi gerekliliği saklı olarak), yapılmasına dönük de, bir diyeceğimiz yok.

Nedir ki demokrasilerde, olmazsa olmaz, bir kural daha var: hangisini dersiniz deyin, “*açıklık*”, “*saydamlık*”, “*şeffaflık*”.

Kapalılık, gayrı samimiyet, riya, hile, aldatmaca... Bunlar halka, başta da seçmene dönük saygısızlık, hatta istismar unsurlarıdır ki; demokrasileri; tekellerin, giderekse

onların güdümünde oluşacak faşizm eğilimlerinin, yol açacağı, dejenerasyon girdaplarında, öğütür; ya da aynı ölçüde nahoş olarak, toplumsal patlamalar noktasına sıkıştırır.

Türkiye, Markos'un Filipinleri mi ki, *nükleer santraller burada, sonu, hem de kaç türlü, hüsran olacağı şüphe götürmez, macera üstüne macera pahasına, birilerinin tıkları bozulmasın, birilerine de yeni ve tatlı mı tatlı kazanç kapıları açılsın* diye, bir alay örtülü siyaset motifi ile tezgâhlanıyor olsun?

Nükleer Bugün Artık “Ne çok Güvenilirdir, Ne çok Temizdir, Ne de Rekabette Yeterince Ekonomiktir”!

Biz kez daha belirtelim; bu satırların yazarı, Türkiye’de nükleer enerji üretimine hiç karşı olmuş değildir. Ne var ki konuya, o sebeple bu sebeple, takım tutar gibi, duygusal sürüklenmelerle değil, mümkün merteye yansız yaklaşılmamasına, omuz vermeye titilenmektedir.

Bu çerçevede bir kez daha vurgulayalım: nükleer enerji üretimi, 1970’lerin sonlarına kadar, çoğunlukla “güvenilir”, “temiz” ve “ekonomik” olarak tasnif ediliyordu.

Bugün durum; gerek vakıalar itibariyle, gerekse de kamuoyu nezdinde, üstelik gitgide tırmanan boyutlarda, hiç böyle değildir.

“Güvenirlilik” ögesi, *malum kazalar* (özellikle, 1979 TMI - ABD ve 1986 Çernobil - Sovyetler Birliği kazaları) sebebiyle, dünya kamuoyu nezdinde, ciddi hasar görmüştür. Bu o kadar böyledir ki, nükleer santralleri, *sigorta şirketleri*, sigortalamaktan kaçınmaktadırlar.

“Temiz olma” ögesi de; irili ufaklı nükleer kazalar yanı sıra, bilhassa *nükleer atıkların elden nasıl çıkarılacağına*, milyar dolarlara baliğ olan ve yıllara ve yıllara patlayan hazırlıklara rağmen, kamuoyu tepkileri nedeniyle, *bir türlü yakınsanamamış olduğundan*, yıpranmış olmaktadır.

“Ekonomiklik” ögesine gelince... Gerek güvenlik önlemlerinin, kaza olasılıklarını azaltmak için arttırılmasına bağlı olarak, yapılmak durumunda kalınan katmerli harcamalar... Gerek ömürleri sonunda, hemen her yanı radyoaktif olmuş, santrallerin *söküm masraflarının*, astarı yüzünden pahalıya gelmesi... Gerekse de *nükleer atıkların elden çıkarılmasının*, yine astarı yüzünden pahalıya geliyor olması sebepleriyle, nükleer enerji üretimine ilişkin *ekonomiklik* ögesi de, *öncelik belirlemede*, bariz biçimde gerilere düşmüş olmaktadır.

Kısacası, gerek vakıalar itibariyle, gerekse de kamuoyu nezdinde, nükleer enerji üretimi, evvelce tasnif edildiği ve algılandığının tersine, *“ne çok güvenilirdir, ne çok temizdir, ne de rekabette yeterince ekonomiktir”!*

Bu durumda; nükleer enerji, tabii bütün şu söyleyegeldiklerimizin bilincinde olunarak *siyaseten*; örneğin bir *“finans yetmezliğinde”* olmağımız; uzun vadeli bir hazırlık ve perspektif bazında, öne çekilerek, ama siyasi tüm sorumluluk üstlenilmek, o arada anlaşılır, hatta haklılığını pek çok veçhesi ile kabul edeceğimiz tepkilere de saygı duymak koşuluyla, evet savunulabilir.

Ne var ki, nükleer enerji üretimi iddiasını, ülkemizde, “*Valla zorunludur, çok güvenlidir, çok temizdir, çok ucuzdur, daha iyisi yoktur, şimdi derhal ve çok çok, ayrıca ve çok önemli olarak ulusal nükleer savunma için nükleer!*” diye hızlı amigo rüzgârlarıyla estirenlere, bizim makul bir tavsiyemiz var:

Gelin biz bu işi devletin, dolayısıyla da halkın sırtına yıkmayalım.

“Yapın, Sigortalayın, İşletin, Para Kazanın!”

“*Serbest pazar*”, “*serbest ekonomi*”, “*tahkim*”, tamam! “*Altta kalanın canı çıksın*”, bu da tamam!..

Bir koşulla... Nükleer santrali, (*olacak o kadar değil mi*), ceremesine katlanın, siz yapın... Hatta istiyorsanız, biliyorsunuz uyardımdı, tutar bunu Akdeniz’e kurarsanız, *soğutma suyu sıcak olduğu için, verim onda bir kadar düşüyor*, ama hâlâ daha isterseniz, gidin Akkuyu’ya kurun!

Ama, işte, bir koşulla:

- Yapın, siz sigortalayın, siz işletin! Para kazanın!

Hatta üç firma [Westinghouse+Mitsubishi (ABD+Japonya), Framatom+Siemens (Fransa+Almanya), AECL (Kanada)] vardı ya...

- Valla işte, siz şu firmalar, her üçünüz de, hatta eğer muhakkak ve hâlâ daha istemekteyseniz, o da kabulümüz, Akkuyu’ya gidin, santrallerinizi yapın, sigortalayın, işletin! Para kazanın!

Başlangıç için, ülkemizde üç tane nükleer santralimiz birden oluversin.

Biz yalnız iki kayıt koyalım:

- 1) *Reaktörler tıklar tıklar çalışırken dahi olsun, turizm gelirlerimizde, psikolojik sebeplerle, azalma olursa, farkı siz karşılayın. Bir de bölgeden gelen, sebze meyve ürünlerimizin satışında, içeride olsun, dışarıda olsun, reaktörler sebebiyle, bir gerileme olursa, buradaki farkı da siz kapatın.*
- 2) *Allah korusun, kaza olursa, zarar ziyanımızı da haliyle siz, karşılamayı taahhüt edin.*

Bu arada, Afrikalı, OrtaDoğulu, OrtaAsyalı nükleer severlere, ülkemizden istediğiniz kadar çok propaganda yapın, onları buraya davet edin, santrallerinizi gösterin.

Kusura bakmayın, bir minik ayrıntı daha olacak: size “*talep güvencesi*” veremeyiz. Ancak ve ancak ucuza verirsiniz, elektriği sizden alırız.

Nükleer atıklara da karışmayız. Siz, o kadar harcama yaptınız, bugüne değin her ne kadar tek bir kullanılmış (dolayısıyla şiddetli derecede radyoaktif) nükleer yakıt gömmediyseniz de, binlerce nükleer santrale dönük nükleer kabristanlar kurdunuz. Burada tesis edeceğimiz üç beş nükleer santralden çıkacak, “diş kovuğunda” kalmaz nükleer atıklar, sizin için bir şey mi; onları da araya sıkıştırıverirsiniz, olur biter!

Ne güzel, bakın, müneccimlik yapmış, burada kurulacak nükleer santrallere dönük olarak, *nükleer atık* meselesi dahil, *oluşacak nükleer sorunlara*, zeki Türk mühendislerin, akıllı Türk bilim adamlarının çözüm üretebileceği müjdesini, taa ne zaman vermişsiniz.

İşte, yüreklendirmeniz hiç boşa gitmedi; meseleyi çözdüük!

Haydi gelin şimdi; *güvenilir, temiz*, bilhassa da *ucuz, nükleer ulusal geleceğimizi*, uluslararası malum deyimle, “*karşılıklı çıkar anlayışı*” içinde ve hayırlısı ile, *birlikte tesis ediverelim!*